

Nr 434.

Av herr **Bergh, Ragnar, m. fl.**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om verkställighet av frihetsstraff m. m.

Det genom Kungl. Maj:ts proposition nr 342 för riksdagen framlagda förslaget till lag om verkställighet av frihetsstraff m. m. innebär en radikal brytning med de former, under vilka straffverkställighet för närvarande äger rum. Olikheterna mellan nuvarande ordning och det sätt, varunder verkställigheten av straff enligt det framlagda förslaget skall ske, äro att sammanfatta under tre huvudpunkter: ett vidsträckt användande av öppna vårdformer i stället för slutan anstaltsvård, avskaffande i princip av cellstraffet till förmån för en vidgad gemensamhet samt ökade möjligheter för fångarna att upprätthålla kontakten med yttervärlden. Någon principiell invändning mot de huvudprinciper, på vilka lagförslaget sålunda grundas, torde icke kunna resas; mot åtskilliga av de detaljstadganden, vari givits uttryck åt dessa principer, synas däremot enligt vår mening berättigade anmärkningar kunna framställas. I det följande skola anges de olika stadganden, beträffande vilka vi önska vissa ändringar.

Svårigheten att på ett tillfredsställande sätt anordna verkställighet av straff, ådömda av domstol, bottnar ytterst däri att sedan länge olika uppfattningar rått angående straffets ändamål och de syften, man vill tillgodose genom straffet. Frånsett den gamla föråldrade vedergällningsteorien uppfattar man numera allmänt straffets ändamål såsom dels att tillrättaföra den brottslige (individualprevention) dels att avhålla från brotts begående (allmänprevention). Åt vilka av dessa uppfattningar man vid straffets utformning skall ge företräde, därom ha meningarna tid efter annan växlat. Även om man kanske kan säga att under senaste tid individualpreventionen getts visst företräde, saknas dock icke tecken som tyda på att en viss tvekan börjar göra sig gällande, hurvida man icke gått för långt vid tillgodoseende av de önskemål som anhängarna av denna åskådning uppställt. Sålunda ha i vissa nya lagar, där av individualpreventiva grunder uppställts undantag från eljest gällande regler, införts särskilda stadganden av innehåll att vid lagens tillämpning tillbörligt beaktande måste tagas till vad med hänsyn till den allmänna laglydnaden vore påkallat. Uppenbarligen är det just i fråga om straffverkställighet icke möjligt att helt förena de skilda synpunkter, som hävdas av de olika åsikternas målsmän. Såsom lagrådet framhållit blir härav följd, att den avvägning, som måste göras

de särskilda intressena emellan, blir beroende av den större eller mindre vikt, som fästes vid ett vart av dem. Det skall ingalunda påstås, att lagförslaget alldeles bortser från de allmänpreventiva synpunkterna, men det är uppenbart, att dessa synpunkter i förslaget tillerkännas ytterst ringa betydelse. Det förhåller sig ju så att straffets allmänpreventiva verkan till stor del är grundad på det lidande, som är förknippat med straffets verkställande. Av motiven till lagförslaget framgår att man anser själva frihetsförlusten vara ett tillräckligt lidande, som icke behöver på något sätt accentueras. Såsom lagrådet understrukt torde det vara tveksamt huruvida vad sålunda antagits är giltigt beträffande de kortvariga frihetsstraffen; ty, såsom lagrådet yttrar, för den, som undergår ett långt straff, förblir detta kännbart, även om däri ingå avsevärda förmåner, som mildra verkställigheten, under det att samma förmåner, inlagda i ett kort straff, kunna betaga straffet dess repressiva karaktär. Lagrådet, som vidare framhållit, att om verkställigheten icke längre framstår såsom en tillräckligt allvarlig påföljd av brottsligt handlingssätt, straffets allmänpreventiva verkan bortfaller och från denna utgångspunkt ifrågasatt lämpligheten av vissa reformåtgärder, har emellertid, eftersom det i motiven framhållits det betänkliga i att anordna verkställigheten så, att straffet icke framstår såsom någon egentlig frihetsförlust, funnit, därest vad sålunda anförts tillbörligt beaktas vid lagtillämpningen, att förslaget kunde godtagas. För oss synes det emellertid icke vara tillfyllest att man för tillgodoseende av de allmänpreventiva synpunkterna, vilkas vikt lagrådet så bestämt hävdade, endast har att bygga på ett uttalande i motiven. Enligt vår uppfattning måste även åt de allmänpreventiva synpunkterna givas något uttryck i lagtexten. Detta synes lämpligen kunna ske genom ett tillägg till 24 §, vars första mening kunde erhålla till exempel följande lydelse: Verkställigheten skall ske på sådant sätt att under beaktande av straffets betydelse för den allmänna laglydnaden den intagnes tillrättaförande främjas.

I 36 § har såsom skäl för permission angivits »då med hänsyn till strafftidens längd eller eljest vägande skäl äro därtill». Lagrådet har hemställt, att ordet »vägande» utbyttes mot ordet »synnerliga». Med hänsyn till vikten att stor återhållsamhet iakttages vid beviljande av permission, bör lagrådets hemställan beaktas.

Beträffande 44 § synes det såväl av allmänpreventiva grunder som ock för att uppehålla kravet på viss isolering under den första tiden av anstaltsvistelsen böra vidtagas den ändringen, att straffånge må innan tre månader förflutit av strafftiden överflyttas till öppen anstalt, allenast där särskilda skäl därtill äro.

Vid 45 § ha två ledamöter av lagrådet anmärkt, att det kan ifrågasättas, huruvida icke bestämmelserna om verkställighet av fängelse komma att medföra en alltför genomgripande omläggning. Vägande skäl tala emot att övergå till öppen anstaltsvård i den omfattning som avsåges i 45 §. Den öppna vården

ansåges visserligen i avsevärt större utsträckning än hittills önskvärd ur individualpreventiv synpunkt, och de lindringar i verkställigheten, som denna vårdform medförde, voro i fråga om straff av någon varaktighet icke betänkliga med hänsyn till allmänpreventionen, men läget vore ett helt annat vid verkställigheten av de mycket korta frihetsstraffen. Det vore överhuvud icke möjligt att i sistnämnda fall anordna verkställigheten så, att den finge någon väsentlig betydelse ur individualpreventiv synpunkt. Även om avseende icke fästes vid att en eller annan månads vistelse å öppen anstalt för mången icke innebure sådan behandling, att den i och för sig avhölle från fortsatt brottslighet, ginge det icke att bortse från att verkställighet på öppen anstalt i vissa fall komme att uppfattas såsom en föga repressiv åtgärd. Vad nu sagts gällde särskilt, om effektivt arbete icke kunde anordnas och verkställigheten finge karaktär av en kortare tids sysslolöshet under det jämförelsevis lindriga frihetsberövande, som vore förenat med vistelsen å öppen anstalt. Den fara, som här hotade, finge ej underskattas. För rättsordningens upprätthållande vore det av största vikt, att straffsystemet i det hela präglades av allvar och en viss grad av stränghet. Därest en stor del av verkställigheten icke skulle av gemene man uppfattas såsom bestraffning i vedertagen mening, äventyrades särskilt den moralbildning, som vore en av straffets viktigaste funktioner. Vad sålunda anförts gällde i lika mån straffarbete och fängelse. Ej minst i fråga om de mycket korta fängelsestraffen — vid vilka någon förbättrande verkan av straffet icke kunde påräknas — mötte stora svårigheter att hålla den dömda till effektivt arbete och föreläge fara att verkställighet i öppen anstalt komme att försvaga straffets repressiva karaktär. Vid sådant förhållande syntes det betänkligt att beträffande fängelse uppställa såsom allmän regel att straffet skulle avtjänas i öppen anstalt. De skäl, som föranlett viss begränsning i fråga om användandet av öppen vård vid straffarbete, talade för att i huvudsak samma begränsning uppställdes såvitt anginge fängelse. Även om sålunda korta fängelsestraff i princip borde verkställas i slutna anstalt, borde dock vid denna straffart öppen vård kunna anlitas i större utsträckning än vid straffarbete. Dylik vård borde förekomma, när möjlighet funnes att på öppen anstalt bereda den dömda verklig sysselsättning. På grund av det anförda hemställde nämnda ledamöter om sådan ändring i förslaget, att de i 44 § givna föreskrifterna bleve tillämpliga även på fängelsefångar, dock med den avvikelsen att sådan fånge jämväl i annat fall än i nämnda paragraf avsåges finge överföras till öppen anstalt, om det med hänsyn till möjligheten att bereda honom arbete funnes lämpligt. Den förordade ändringen kunde verkställas antingen genom att erforderliga bestämmelser infogades i 44 §, i vilket fall 45 § borde utgå, eller ock genom omarbetning av sistnämnda paragraf.

Jämväl lagrådets övriga ledamöter anförde liknande betänkligheter, men inskränkte sig dock till uttalandet att den öppna anstaltsvården, i synnerhet när strafftiden vore kort, borde vinna tillämpning med försiktighet till dess

vidgad erfarenhet vunnits om denna verkställighetsforms användbarhet i fråga om fängelseklientelet. Den avfattning, som 45 § erhållit, kunde icke anses resa hinder häremot. Föreskriften att hänsyn skulle tagas till föreliggande möjligheter att bereda arbete borde nämligen skäligen tolkas så, att den öppna vårdformen icke skulle anlitas, om de arbetstillfällen som förefunnes vid öppen anstalt ej erbjöde lämplig och full sysselsättning. Vid nu angivna förhållande syntes, trots de anförda betänkligheterna, ifrågavarande bestämmelser icke böra avstyrkas.

Enligt en av strafflagberedningen verkställd utredning har något över 85 % av de under åren 1939—43 nykomna fängelsefångarna ådömts en strafftid under 3 månader. Bland de 1939 (normala tider) nykomna fängelsefångarna utgjorde rattfylleristerna en mycket avsevärd del, och av dessa hade nära 94 % ådömts en strafftid under 3 månader.

De sålunda anförda siffrorna synas bekräfta de av lagrådet framställda anmärkningarna att frågan hur de kortvariga fängelsestraffen anordnas har stor betydelse samt att det måste bli svårt att för den stora mängden fängelsefångar med kort strafftid finna en ur vare sig individual- eller allmänpreventiv synpunkt tillfredsställande anordning. Vid sådant förhållande synes det angeläget att själva lagtexten erhåller den restriktiva avfattning med avseende å den öppna anstaltsvården vid fängelsestraff som förstnämnda ledamöter av lagrådet förordat. Vi hemställa därför att 44 eller 45 § ändras på sätt dessa ledamöter föreslagit.

53 § torde med hänsyn till det ur allmänpreventiva synpunkter motiverade kravet på effektivitet i straffbehandlingen böra utgå; syftet med denna bestämmelse torde kunna vinnas inom ramen för den villkorliga frigivningen.

54 §. Enligt beredningens förslag (53 §) avskaffas den fängelsefånge f. n. tillkommande förmånen att själv hålla sig med kost. Departementschefen har i sitt förslag (54 §) återgått till nuvarande regler. Såsom beredningen framhållit, torde det vara uteslutet att generellt bibehålla ifrågavarande förmån för fångar, som intagas på öppna anstalter. Men jämväl i de fall, då verkställigheten försiggår på slutan anstalt, vilket enligt förevarande motion bör äga rum i ökad omfattning beträffande korttidsfångar, synas övervägande skäl tala för beredningens ståndpunkt. Det kan icke bestridas, att rätten till egen mathållning kommer att framstå som en förmån för sådana fångar, vilka själva eller vilkas anhöriga äro välsituerade, och för dem kommer att i viss mån avtrubba verkan av frihetsstraffet. Den lättnad i kosthållningen, som till äventyrs kan anses erforderlig, torde till fullo kunna uppnås genom beredningens förslag om rätt att inköpa premievaror. Skulle ändring i kosthållningen påkallas av medicinska skäl, tillkommer det fängelseläkaren att vidtaga åtgärder härför. På grund härav hemställa vi om bestämmelser i enlighet med beredningens förslag antingen genom införandet av en ny paragraf eller genom ändring i propositionens 54 §.

Under återopande av vad sålunda anförts få vi hemställa,

att riksdagen i förslaget till lag om verkställighet av frihetsstraff m. m. måtte vidtaga de ändringar, som ovan angivits.

Stockholm den 1 november 1945.

Ragn. Bergh.

Gärda Svenson.

Jones Erik Andersson.

Josef Hagman.

Carl Eric Ericsson.

Ivar Ekströmer.

Carl Beck-Friis.

Axel Löfvander.

Gust. E. Andersson.

Karl Wistrand.